

Recydywa penologiczna w Republice Słowackiej i krajach europejskich

JOZEF GRIGER

Dyrekcja Generalna Służby Więziennej i Sądowej Republiki Słowackiej

KRZYSZTOF JASIŃSKI

ORCID: 0000-0001-8312-1147

Ośrodek Pomocy Postpenitencjarnej
Stowarzyszenie Sursum Corda w Nowym Sączu

Wstęp

Popelnienie przestępstwa przez osobę, wobec której w przeszłości zastosowano już odpowiedzialność karną oraz oddziaływania korekcyjne, zagraża dobrom chronionym prawem. Przede wszystkim jednak podaje w wątpliwość skuteczność prawa karnego, mającego przecież chronić społeczeństwo przy wykorzystaniu dostępnych środków resocjalizacyjnych. Dlatego państwo karze recydywistów surowiej,

wychodząc z założenia, że jeśli oddziaływanie wychowawcze poprzedniej kary nie przyniosło efektu, a recydywista po poprzednim skazaniu, popełniając kolejne przestępstwo, wykazał lekceważenie dla społecznego systemu wartości, to w przypadku kolejnego skazania zasadna jest surowsza represja, zapewniająca zwiększoną ochronę instrumentami karno-prawnymi¹.

¹ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej z dnia 28 listopada 2012 roku, nr PL. US 106/2011.

Możliwość surowszego karania recydywistów nie jest jednakże jedynym środkiem, ponieważ w ten sposób reaguje się tylko na skutek ponownego popełnienia przestępstwa. Organy odpowiedzialne za politykę karną winny włączyć również systemowe rozwiązania zorientowane na przyszłość, oddziaływać na przyczyny niepowodzeń resocjalizacyjnych i usuwać możliwe ryzyko kolejnej porażki, opierając się na zasadach orzekania sankcji i ich wykonywania.

Polityka karna oparta na dowodach

Podstawowym narzędziem tworzenia systemowych środków polityki karnej wpływających na recydywę są badania penologiczne, które powinny weryfikować adekwatność istniejących rozwiązań. Powinny również — na podstawie faktów i dowodów — proponować nowe rozwiązania, które należałoby wdrożyć do praktyki. Wszelkie środki polityki karnej powinny zatem wynikać z poznania naukowego i doświadczeń praktycznych, ugruntowanych w analizie faktów i dowodów (*evidence-based policy*).

Podejście ukierunkowane na fakty i dowody w polityce karnej:

1. chroni przyszłe ofiary — stwarza warunki do realizacji wychowawczej funkcji kary, zmiany postaw skazanych wobec przestępstwa i sprzyja integracji skazanych ze społeczeństwem. Chroni je przed recydywą skazanych. Fakty i dowody na sukces albo porażkę osób zwalnianych są punktem wyjścia ulepszania realizowanych oddziaływań;

2. chroni społeczeństwo przed populizmem karnym — „niepełne dane empiryczne sprzyjają występowaniu populizmu karnego, według którego wykonywane środki karne nie są skuteczne z punktu widzenia obniżania przestępczości, ale z punktu widzenia głosów i sympatii wyborców. Jest również wiadome, że społeczeństwo ma skłonność do przeceniania efektów prewencji ogólnej jako możliwości odstraszenia sprawców surowymi karami”²;

3. zmniejsza ekonomiczny koszt przestępczości — gdy po analizie faktów wdrożymy do konsekwencji karnych i ich wykonywania środki oraz interwencje, które działają, zmniejszając przestępczość, zaoszczęd-

² M. Scheinost *et al.*, *Sankční politika a její uplatňování*, Praha 2015, s. 112.

dzimy nakłady podatników (przez zmniejszenie szkód spowodowanych przestępstwami, ale i kosztów wykonywania kar);

4. pozwala na uzasadnienie rodzaju i wymiaru kary — społeczeństwo w obecnym stanie nie wie, dlaczego w danym przypadku wysokość kary pozbawienia wolności odpowiada powadze czynu i wystarcza do efektywnego wykonania danej sankcji przy konkretnym rodzaju przestępstwa.

Wynika z tego, że organy odpowiedzialne za politykę karną mają nie tylko obowiązek wykonywać środki ukierunkowane na realizację celów prawa karnego, ale jednocześnie są zobowiązane do udowadniania, że te środki działają.

Recydywa jako wyznacznik skuteczności polityki karnej

Chociaż traktowanie recydywy jako dowodu nieskuteczności polityki karnej ma swoje ograniczenia³, to dotyka jednego z kluczowych zagadnień, pozostającego w zainteresowaniu poszczególnych uczestników polityki kryminalnej.

Dla właściwego scharakteryzowania penologicznej (penitencjarnej) recydywy i jej rozróżniania ważne jest zatem wyjaśnienie pewnych jej atrybutów:

— recydywa prawnokarna — definiuje popełnienie przestępstwa po wcześniejszym prawomocnym skazaniu za inne przestępstwo (nie jest wymagane odbycie kary); zgodnie z definicją zawartą w słowniku kodeksie karnym wpływa ona na decyzję o wymiarze kary za wybrane przestępstwa. Wysokość, rodzaj i sposób wykonania kary to cechy zależne od kwalifikacji prawnej;

— recydywa kryminologiczna — przedstawia recydywę w najszerszym znaczeniu jako ponowne aspołeczne zachowanie sprawcy, bez względu na to, czy został on ukarany za poprzedni czyn albo czy kara się zatarła. Kryminologicznego pojęcia recydywy używa się przy ocenie

³ Nie obrazuje faktycznej liczby ponownie popełnionych w społeczeństwie przestępstw, ponieważ znacząca (ale nieznaną) liczba przestępstw nie jest zgłaszana (przebieżność ukryta); nie mówi też nic o tym, czy nowe przestępstwo było bardziej, czy mniej poważne niż poprzednie; ujawnia tylko porażki, a nie bierze pod uwagę resocjalizacyjnych sukcesów.

osoby sprawcy i potencjalnego zagrożenia, jakie stwarza dla społeczeństwa (na przykład przy określaniu prognozy resocjalizacyjnej);

— recydywa penologiczna (penitencjarna) — definiuje recydywę precyzyjniej niż recydywa prawno-karna, ponieważ kryterium oceny nie jest skazanie, ale dopiero wykonanie konkretnej kary. Recydywa penitencjarna skupia się tylko na skazanych, którzy w przeszłości odbyli karę bezwzględną pozbawienia wolności.

Oprócz klasyfikacji recydywy według zagadnień prawa karnego istotne jest rozróżnianie jej według:

1. charakteru popełnionego przestępstwa:

a) ogólnej (zróznicowanej) recydywy — ponowne przestępstwo nie jest tego samego rodzaju (na przykład po skazaniu za przestępstwo ataku na funkcjonariusza publicznego według § 323 słowackiego kodeksu karnego sprawca popełni przestępstwo kradzieży, o którym mowa w § 212 k.k.);

b) recydywa rodzajowa — ponowne przestępstwo ma te same cechy ogólne, wówczas jest przestępstwem tego samego rodzaju (na przykład po skazaniu za przestępstwo rozboju wedle § 188 k.k. sprawca popełni przestępstwo wymuszenia, o którym mowa w § 189 k.k.);

c) recydywa indywidualna (specjalna) — ponowne przestępstwo jest identyczne (na przykład po skazaniu za przestępstwo znęcania się nad osobą bliską według § 208 k.k. sprawca ponownie popełni przestępstwo znęcania się nad osobą bliską);

2. czasu pomiędzy rozpatrywanymi przestępstwami:

a) recydywa czasowo ograniczona (w określonym przedziale czasowym — na przykład na podstawie przepisu § 207 ust. 3 c. k.k. sprawca podlega karze pozbawienia wolności od jednego roku do pięciu lat, gdy popełni czyn, o którym mowa w ust. 1 lub 2, w ciągu 24 miesięcy od skazania za taki czyn lub od zwolnienia z zakładu karnego, po uprzednim skazaniu za taki czyn);

b) recydywa czasowo nieograniczona.

Dane na temat recydywy penologicznej w Republice Słowackiej

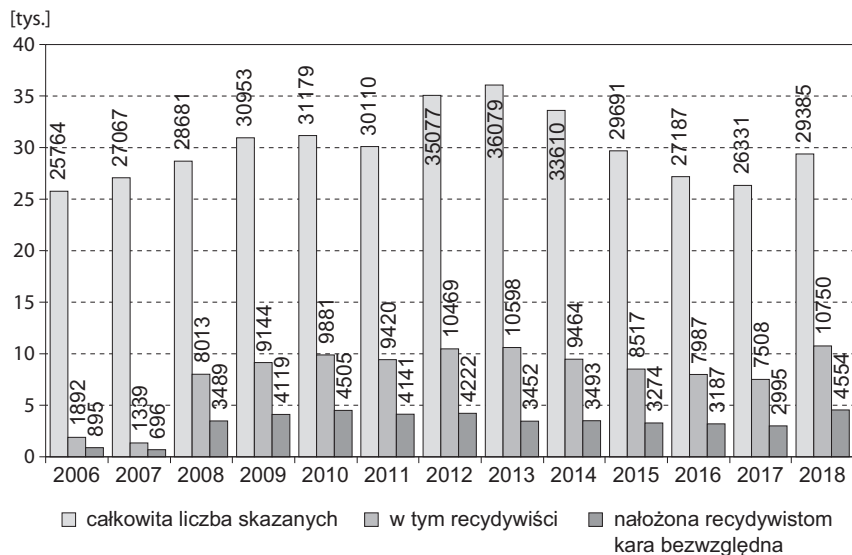
Źródłem informacji o przestępstwach popełnionych przez recydywistów i dynamice ich rozwoju w Republice Słowackiej są: statystyki

Ministerstwa Sprawiedliwości (publikowane w roczniku statystycznym Ministerstwa Sprawiedliwości), statystyki Prokuratury Generalnej (publikowane w roczniku statystycznym Prokuratury Generalnej), statystyki Policji (publikowane w demograficznych i społecznych statystykach Urzędu Statystycznego) i statystyki Służby Więziennej i Sądowej (publikowane na stronie internetowej służby jako liczby osadzonych według miesięcy). Metodyka wykazywania recydywy, a także podejście jednostek statystycznych do przetwarzania odpowiednich danych jest jednak we wskazanych źródłach znacznie zróżnicowane, a podawana do wiadomości publicznej wartość jest uzależniona od sposobu definiowania zjawiska recydywy w wybranych ewidencjach.

Zgodnie z obowiązującą dyrektywą i wytycznymi Centrum Analitycznego Ministerstwa Sprawiedliwości Republiki Słowackiej (dalej: Ministerstwo) w statystykach sądowych akredytowany urzędnik podaje informacje o recydywie w arkuszu statystycznym (ŠL-T). Arkusz ten jest aktualizowany po każdej prawomocnie zakończonej sprawie, w systemie informatycznym Ministerstwa, z wykorzystaniem programu do gromadzenia danych statystycznych. Dane do tego systemu wprowadzane są ręcznie. W przypadku wystąpienia recydywy (urzędnik sądowy opiera się na informacjach podanych w ostatnim prawomocnym orzeczeniu sądu) wprowadza się informację do systemu. Ten sposób dokumentowania recydywy wymaga dokładnego ewidencjonowania danych⁴. Problem stanowi możliwość zatarcia skazania przez akt łaski albo amnestię lub ponowne skazanie jeszcze przed wykonaniem wcześniej orzeczonej kary. W takim wypadku nie można mówić o recydywie penologicznej, ponieważ ta przewiduje wykonanie określonej sankcji.

Prokuratura Generalna Republiki Słowackiej przetwarza natomiast statystyki dotyczące recydywy wśród osób oskarżonych. Zgodnie z rocz-

⁴ Potwierdza to na przykład rocznik statystyczny Ministerstwa z 2008 roku, który stwierdza: „Dane o procentowej ilości osób zakwalifikowanych do kategorii recydywistów nie muszą odpowiadać prawdziwej liczbie skazanych recydywistów; nie wszystkie sądy przy kwalifikowaniu recydywy postępowały zgodnie z dyrektywą 31/2005 Ministerstwa Sprawiedliwości Republiki Słowackiej z dn. 20 grudnia 2005 r, nr. 665/2005-53 w sprawie statystyk kryminalistycznych i recydywy w arkuszu statystycznym T”. SMERNICA 31/2005, Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky z 20. decembra 2005, č. 665/2005-53 o súdnej štatistike, <https://www.slov-lex.sk/vyhľadavanie-legislativneho-procesu>.

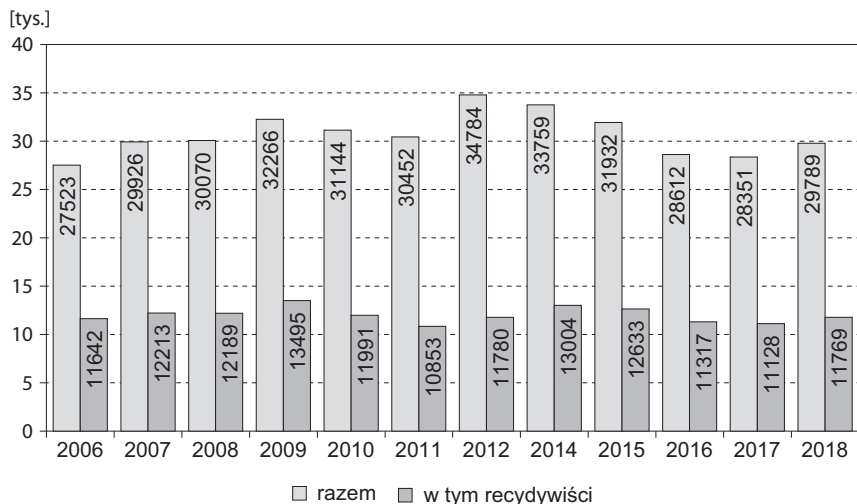
Wykres 1. Skazani sprawcy przestępstw w latach 2006–2018

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości Republiki Słowackiej — Statystyki roczne, <http://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm>.

nikiem statystycznym Prokuratury Generalnej za recydywistów uważa się osoby oskarżone w danym roku, jeśli w poprzednich dziesięciu latach były przynajmniej raz prawomocnie skazane.

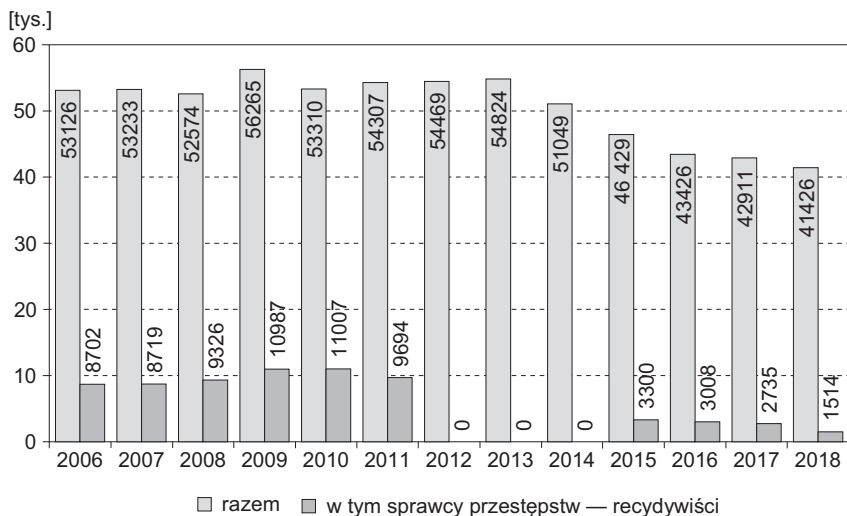
Dane na temat przestępczości ujęte w statystykach demograficznych i społecznych Urzędu Statystycznego Republiki Słowackiej pochodzą z ewidencyjno-statystycznego systemu przestępczości, prowadzonego przez Policję. W tym systemie znajdują się dane o przestępstwach i dotyczące wykrytych sprawców (osób objętych dochodzeniem). Statystyki odnośnie do sprawców przestępstw to zbiorcze informacje, które funkcjonariuszom Policji udało się zebrać i zewidencjonować. Wedle słownika pojęć, będącego częścią statystyk demograficznych i społecznych Urzędu Statystycznego, za recydywistę uważa się osobę, która ponownie dopuściła się przestępstwa tego samego charakteru.

Służba więzienna w odróżnieniu od wymienionych podmiotów wykazuje natomiast tylko dane o liczbie skazanych, którzy na koniec danego miesiąca kalendarzowego znajdowali się ponownie w więzieniu (nie chodzi tutaj jednak o dane za dany okres i dlatego nie można ich porów-

Wykres 2. Liczba oskarżonych (w tym recydywistów) w latach 2006–2018

Źródło: Prokuratura Generalna Republiki Słowackiej — Statystyki roczne, <https://www.gen-pro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

Wykres 3. Dane dotyczące skazanych sprawców przestępstw w latach 2006–2018, pochodzące ze statystyk Urzędu Statystycznego

Źródło: Urząd Statystyczny Republiki Słowackiej — Datacube, http://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_SK_WIN/sk1002rs/v_sk1002rs_00_00_00_sk.

Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 58, 2020

© for this edition by CNS

nać do pozostałych źródeł). Według tych statystyk za takiego skazanego uważa się każdego osadzonego, który nie jest w zakładzie karnym po raz pierwszy, i to bez względu na czas mijający od jego poprzedniego opuszczenia i bez względu na powód powrotu. Oprócz typowych recydywistów znajdują się w tej grupie również skazani, którzy:

— podczas okresu próby na warunkowym przedterminowym zwolnieniu naruszyli nałożone sędownie obowiązki, w związku z czym warunkowe zwolnienie odwołano (nie popełnili jednak kolejnego przestępstwa);

— już po zwolnieniu mieli zmienione orzeczenie w związku z popełnieniem przestępstwa przed odbyciem pierwotnej kary pozbawienia wolności.

W dniu 31 października 2019 roku w zakładach karnych na Słowacji przebywało 5733 skazanych recydywistów.

Wynikają z tego nie tylko różnice w wykazywaniu recydywy przez poszczególne podmioty, lecz także to, że na Słowacji nie monitoruje się zjawiska recydywy w kontekście skuteczności prowadzonych oddziaływań. Chociaż statystyki ukazują odsetek powtarzających się przestępców w ogólnej liczbie osób ściganych lub skazanych, to nie pozwalają stwierdzić, jakie konkretne kary i inne środki zostały wobec recydywistów orzeczone.

Metodyka szacowania recydywy za granicą

Aby określić międzynarodowo akceptowalną i porównywalną metodykę wykazywania recydywy, w części badawczej publikacji zrealizowaliśmy:

1. badanie ankietowe na temat rejestrowania penitencjarnej recydywy;
2. analizę dostępnych badań ukierunkowanych na szacowanie recydywy penologicznej.

Badania ankietowe raportowania recydywy penitencjarnej

Badanie ankietowe realizowano w dniach 27 maja–13 listopada 2019 roku pośród członków Europejskiej Organizacji Służb Więziennych i Resocjalizacyjnych (dalej: EuroPris)⁵. Kwestionariusz z ukazanymi w dalszej

⁵ EuroPris jest „europejską siecią organizacji, która ułatwia współpracę, wzajemne kształcenie i wymianę dobrych praktyk w obszarze europejskich służb więziennych”.

części pracy pytaniami otwartymi i jednym pytaniem zamkniętym został udostępniony do wypełniania w pierwszym etapie badania od 27 maja do 30 czerwca 2019 roku na stronie internetowej EuroPris za pośrednictwem narzędzia Knowledge Management System (dalej: KMS)⁶, aby umożliwić wszystkim członkom EuroPris wypowiedzenie się na dany temat. W drugiej części realizacji badań, od 20 października 2019 roku, kontaktowano się drogą mailową z tymi członkami EuroPris, którzy nie udzielili odpowiedzi przez KMS.

Pytania badawcze brzmiały:

1. Jak recydywę definiuje wasza Służba Więzienna?
2. Za recydywę z perspektywy waszej Służby Więziennej uważa się (wybierz odpowiedź najbliższą waszej definicji):
 - a) każde niezgodne z prawem postępowanie zwolnionego skazanego, bez względu na rodzaj orzeczonej kary;
 - b) każde niezgodne z prawem postępowanie skazanego, za które ponownie trafia on do zakładu karnego.
3. Czy wasza Służba Więzienna uważa za recydywę również niewykonanie nałożonych sądownie obowiązków albo odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia?
4. Czy wasza Służba Więzienna bierze pod uwagę przy wykazywaniu recydywy również czas, który minął od zwolnienia skazanego z zakładu

nych”, <https://www.europris.org/about/what-is-europris/>. Członkami organizacji mogą być państwa należące do Rady Europy. Obecnie mowa o 33 służbach więziennych, spośród których 26 państw należy do Unii Europejskiej (dalej: UE). Celem tej organizacji jest zwiększanie profesjonalizmu, porządku wewnętrznego i bezpieczeństwa jednostek więziennych poprzez wdrażanie efektywniejszych norm oraz ostatecznie zmniejszanie recydywy. W swoich działaniach EuroPris korzysta z wielu narzędzi, przykładem jest Europejski Informacyjny System Więzienny (dalej: EPIS). Został on stworzony w 2014 roku na potrzeby „zwiększenia transparentności, budowania sieci i wymiany dobrych praktyk między europejskimi więziennymi administracjami”, *ibidem*. Jest to miejsce kontaktu zawierające odpowiedzi na najczęstsze pytania, jak na przykład liczba i typ więzień czy więzienna populacja danego kraju. Jednocześnie na podstawie decyzji Rady Europy EPIS jest uważany za „wyłączne narzędzie do zbierania i gromadzenia informacji o europejskich jednostkach penitencjarnych”, *ibidem*. Obecnie dysponuje danymi o 550 jednostkach penitencjarnych z całej Europy.

⁶ Jego zadanie polega na gromadzeniu informacji dotyczących spraw więziennych z poszczególnych państw. Obecnie zawiera tysiąc odpowiedzi w stu obszarach tematycznych dotyczących spraw penitencjarnych.

karnego? Jeśli tak, jaki jest to czas? Czy ten czas zależy od rodzaju popełnionego przestępstwa?

5. Czy służba więzienna prowadzi statystyki sprawców ponownie pełniących przestępstwa, rozróżniając przy tym, czy przestępstwo to jest takie samo lub podobne do tego, za które w przeszłości skazany odbywał karę pozbawienia wolności?

6. Czy recydywa jest kryterium oceny pracy waszej Służby Więziennej.

Bezpośrednio przez KMS w badaniach udział wzięły służby więzienne: Katalonii, Danii, Szkocji, Holandii, Irlandii Północnej, Litwy, Rumunii, Węgier i Łotwy. Poza KMS (za pośrednictwem komunikacji mailowej) odpowiedzi udzieliło kolejnych dziewięć służb więziennych z: Czech,

Kraje, które wzięły udział w badaniu recydywy

Mapa: JUDr. Jozef Griger • Vytvořeno nástrojem Datawrapper

Rysunek 1. Państwa, które zechciały wziąć udział w badaniu

Źródło: opracował Jozef Griger (sporządzono w programie Datawrapper).

Anglii i Walii, Norwegii, Irlandii, Malty, Estonii, Szwecji, Austrii i Belgii⁷. Do odpowiedzi zebranych od zagranicznych służb dodano również odpowiedź słowackiej Służby Więziennej.

W badaniu udział wzięło 19 służb więziennych zrzeszonych w organizacji EuroPris, w tym Słowacja, co odpowiada 57,6% wszystkich członków tej organizacji.

Analiza wyników badania kwestionariuszowego

Pytanie 1

Zadając pierwsze pytanie, określiliśmy podstawowe różnice w definicjach recydywy w poszczególnych służbach więziennych i docelową grupę osób, której dana definicja dotyczy. To, jak poszczególne państwa pojmują recydywę, podzielono na dwie grupy.

Pierwsza grupa jako recydywę rozumie powrót oskarżonego albo skazanego do więzienia w związku z popełnieniem nowego przestępstwa, o ile poprzednie przestępstwo nie zostało zatarte (Malta, Katalonia, Litwa i Czechy). Można zatem uznać, że dla tych państw czynnik czasu nie jest bardzo istotny. Wspomniana tutaj definicja jest najbliższa pojęciu recydywy penitencjarnej na Słowacji.

Drugą grupę tworzą definicje służb więziennych, które przy postrzeganiu zjawiska recydywy uwzględniają czynnik czasu mieszczący się w zakresie od roku do trzech lat. W głównej mierze pojęcia te są jednak tożsame z grupą pierwszą (Węgry, Irlandia, Dania, Rumunia i Szwecja). Można przy tym wspomnieć, że w państwach północnych obserwujemy tak zwaną definicję północną, według której o recydywie jest mowa po osadzeniu w więzieniu w okresie dwóch lat od zwolnienia (na przykład Norwegia). Niezależnie od tego chcemy w dalszej części poświęcić czas wyjaśnieniom pięciu służb więziennych, których definicja recydywy szczególnie nas zainteresowała (Holandia, Łotwa, Austria, Belgia i Estonia).

Holenderska Służba Więzienna na potrzeby definicji recydywy wykorzystuje obliczenia, w których określa się odsetek osób powracających w czasie dwóch lat do więzienia. W swoich uwagach zwraca uwagę, że centrum badawcze i rejestrujące holenderskiego Ministerstwa Sprawied-

⁷ W niektórych krajach w skład służby więziennej wchodzi również służba prokuratorska (Norwegia, Szwecja, Anglia i Walia).

liwości — The Research and Dokumentation Centre (WODC) — pojmuje recydywę o wiele szerzej, ponieważ monitoruje różne grupy byłych skazanych i analizuje recydywę oddzielnie dla różnych rodzajów przestępstw (na przykład recydywę ogólną i specjalną).

Łotewska Służba Więzienna ze względu na definicję zalicza się do pierwszej grupy państw. Ciekawostką naszym zdaniem jest, że według łotewskiej administracji więziennej szybkość działania organów postępowania karnego ma wpływ na udowodnienie ponownego popełnienia przestępstwa i dlatego uważają, że bardziej trafne jest używanie określenia „osoba, przeciw której wszczęto postępowanie karne”.

Kolejną z wybranych służb więziennych jest austriacka. Tamtejszą definicję wyróżnia to, że pod pojęciem recydywy nie mieszczą się osoby skazane na karę pozbawienia wolności bez okresu próby i osoby, które były zwolnione z więzienia po roku. Jednakże nad takimi osobami sprawowany jest dozór przez cztery lata.

Natomiast belgijska Służba Więzienna poinformowała, że samo badanie recydywy jest dość złożonym procesem. Belgijski kodeks karny nie zawiera bowiem wprost pojęcia „recydywa”, dlatego ostateczna i ogólnie akceptowana definicja recydywy w rozumieniu kryminologicznym ani penologicznym nie występuje. Jako synonim pojęcia „recydywa” Belgia podaje określenie „ponowne”. Przy spełnieniu kryteriów tego pojęcia sędzia może na podstawie kodeksu nałożyć surowszą karę, ewentualnie użyć surowszych kryteriów orzekania.

Na zakończenie odpowiedzi na pierwsze pytanie warto przytoczyć definicję estońskiej Służby Więziennej. Estonia samej recydywy nie definiuje, mierzy ją jednak według innych kryteriów. Za recydywistę uważa się:

- a) osobę, która jest podejrzana w nowej sprawie karnej w czasie 12 miesięcy od zwolnienia z więzienia;
- b) osobę, która jest podejrzana w nowej sprawie karnej i skazana w okresie 24 miesięcy od zwolnienia.

Pytanie 2

Zadając pytanie drugie, chcieliśmy dowiedzieć się, czy poszczególne służby traktują jako recydywistę tylko skazanego, który powrócił do zakładu karnego (w wyniku nowego skazania na karę pozbawienia wol-

ności), czy też skazanego, którego po zwolnieniu ukarano w jakikolwiek sposób za postępowanie niezgodne z prawem. Większość (58%) służb więziennych należących do EuroPris biorących udział w badaniu opowiada się za definicją, według której recydywistą jest skazany, który dopuścił się czynu niezgodnego z prawem bez względu na to, jaki rodzaj kary zastosowano:

a) każde niezgodne z prawem zachowanie skazanego zwolnionego bez względu na rodzaj orzeczonej kary — 11 państw;

b) każde niezgodne z prawem zachowanie skazanego zwolnionego, za które ponownie trafił do zakładu karnego — 8 państw.

Niezgodne z prawem zachowanie skazanego zwolnionego jest dla służb więziennych recydywą

Mapa: JUDr. Jozef Griger • Vytvorené nástrojom Datawrapper

Rysunek 2. Podział państw według kryterium materialnego recydywy

Źródło: opracował Jozef Griger (sporządzono w programie Datawrapper).

porządkować do żadnej ze wskazanych wcześniej kategorii. Z wyjaśnień służb, które udzieliły negatywną odpowiedź, do dalszej analizy wybrano służby więzienne Malty i Norwegii.

Służba Więzienna Malty stwierdziła, że warunkowe zwolnienie zazwyczaj wiąże się z ustanowieniem specjalnych warunków, których naruszenie skutkuje odbyciem całej pierwotnie orzeczonej kary. Norweska Służba Więzienna zwróciła natomiast uwagę, że nie dysponują oni samodzielną instytucją służby więziennej, lecz jest ona częścią służby wykonującej również probację. Z tego powodu za recydywę uważają wyłącznie sytuacje zgodne z definicją zawartą w odpowiedzi na pytanie pierwsze.

Pytanie 4

W pytaniu czwartym chcieliśmy wyjaśnić, jaki jest wpływ upływu czasu na wykazywanie recydywy z perspektywy poszczególnych służb więziennych. Większość respondentów (58%) brała pod uwagę wpływ tego czynnika. Odpowiedzi służb więziennych, które na to pytanie odpowiedziały pozytywnie, podzielono na dwie grupy.

Do pierwszej należą służby więzienne, które uwzględniają upływ czasu i jednocześnie jego długość. Służba Więzienna Danii — 2 lata, Anglii i Walii — 1 rok, Węgier — 2–3 lata, Irlandii Północnej — 1 rok, Rumunii — 2–3 lata, Estonii — 1–2 lata (w zależności od tego, do której z definicji określonych w pytaniu pierwszym zakwalifikowano skazanego), Holandii — 2 lata, Norwegii — 2 lata oraz Szwecji — 3 lata. Poza udzieloną odpowiedzią szwedzka Służba Więzienna wskazała również, że w statystykach krajów północnych, pod uwagę brane są dwa lata po zwolnieniu. Jednocześnie zauważa, że ma możliwość uwzględniać okres od roku do pięciu lat.

Drugą grupę tworzą służby więzienne, które chociaż uwzględniają czynnik upływu czasu, to jako problematyczną postrzegają kwestię dozoru w tym czasie. Rumuńska Służba Więzienna wyjaśniła, że czas między udzieleniem warunkowego zwolnienia a końcem kary wyznacza okres próby. Austriacka Służba Więzienna natomiast, że dozór nad skazanym wykonuje się przez cztery lata od zwolnienia.

Spośród służb więziennych nieuwzględniających czynnika czasu, można wymienić łotewską, która stoi na stanowisku, że „im człowiek jest dłużej na wolności, tym prawdopodobieństwo, że popełni kolejne prze-

stępstwo, jest mniejsze”. Ogólnie rzecz ujmując, można zauważyć, że przy ocenianiu ryzyka Łotysze uwzględniają okres od dwóch do pięciu lat. Służba Więzienna Malty wskazuje natomiast, że mimo nieuwzględniania czynnika czasu przy definiowaniu recydywy aspekt czasowy jest brany pod uwagę przy analizie ryzyka powrotności.

Wpływ czasu na wykazywanie recydywy

Mapa: JUDr. Jozef Griger - Vytvořeno nástrojem Datawrapper

Rysunek 4. Państwa uwzględniające kryterium czasu w szacowaniu recydywy

Źródło: opracował Jozef Griger (sporządzono w programie Datawrapper).

Mimo to w pytaniu czwartym badaliśmy, czy służby więzienne postrzegają czynnik czasu w różny sposób, to jest w zależności od rodzaju przestępstwa. W tej części pytania odpowiedzi udzieliło pięć służb więziennych (Norwegia, Estonia, Anglia i Walia, Czechy oraz Słowacja). Można powiedzieć, że te służby nie biorą pod uwagę rodzaju popełnionych przestępstw.

Z wyjaśnień czeskiej Służby Więziennej warto przytoczyć, że rodzaj przestępstwa jest jednym z czynników uwzględnianych w ramach planowania programowanego oddziaływania. Estońska Służba Więzienna uważa z kolei, że przy szacowaniu recydywy bada się również ciężar przestępstwa. Tymczasem i angielska, i walijska Służba Więzienna twierdzi, że mimo pominięcia rodzaju przestępstwa jako kryterium w statystykach zawiera się informację o rodzajach poszczególnych przestępstw.

Pytanie 5

Piątym pytaniem chcieliśmy zrozumieć wpływ rodzaju ponownego przestępstwa (recydywa jednorodna czy niejednorodna) na wykazywa-

Wpływ rodzaju ponownego przestępstwa na wykazywanie recydywy

Mapa: JUDr. Jozef Griger • Vytvorené nástrojom Datawrapper

Rysunek 5. Państwa biorące przy recydywie pod uwagę rodzaj popełnionego przestępstwa

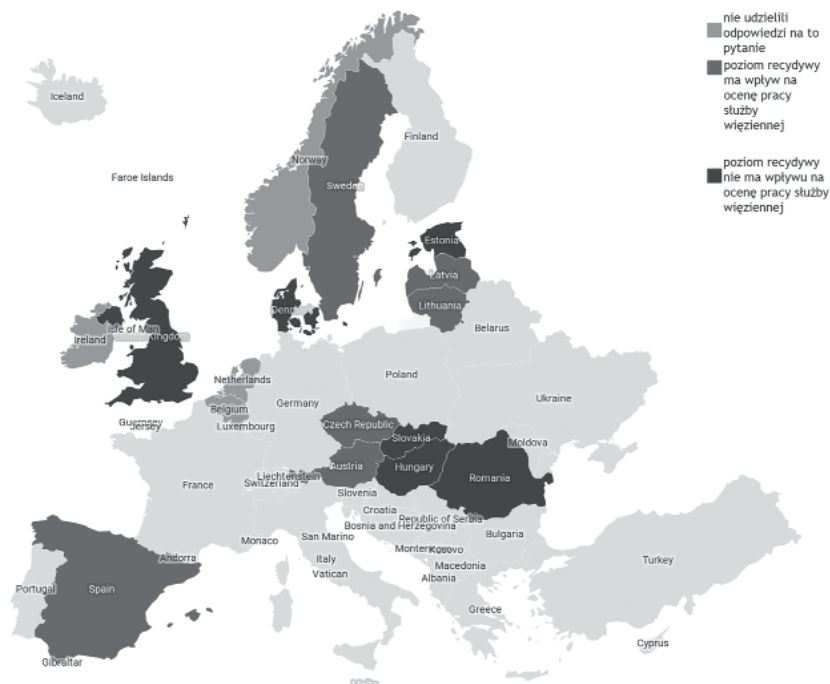
Źródło: opracował Jozef Griger (sporządzono w programie Datawrapper).

nie recydywy. Z odnotowanych odpowiedzi warto wspomnieć tę Służby Więziennej Katalonii, która wskazała, że prowadzi studium statystyczne miary recydywy ogólnej, ale i zróżnicowanej wedle rodzaju przestępstwa. Z odpowiedzi zaś negatywnych warto przytoczyć wyjaśnienia Służby Więziennej Łotwy, która rodzaj przestępstwa bierze pod uwagę tylko w wypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej.

Pytanie 6

Zadając szóste pytanie, chcieliśmy się dowiedzieć, czy stopień recydywy penitencjarnej jest kryterium oceny pracy służb więziennych. Większa część respondentów (45%) ma system oceniania pracy służby więziennej

Wpływ wskaźnika recydywy na ocenę pracy służby więziennej

Mapa: JUDr. Jozef Griger • Vytvořeno nástrojem Datawrapper

Rysunek 6. Państwa, w których recydywa jest kryterium oceny pracy służby więziennej

Źródło: opracował Jozef Griger (sporządzono w programie Datawrapper).

opracowany tak, że wyniki recydywy są jego częścią jako tak zwane kryterium mierzalne oceniania ich pracy (Katalonia, Litwa, Czechy, Malta, Irlandia Północna, Szwecja, Austria). Można przy tym znów wspomnieć łotewską Służbę Więzienną, która to uwzględnia tylko częściowo — przy ocenie efektywności programów resocjalizacyjnych.

Służba Więzienna Szwecji podała, że recydywa jest jednym z sześciu głównych kryteriów oceny szwedzkiej służby więziennej i probacyjnej. Służba Więzienna Malty zaś przedstawiła informacje Maltańskiej Agencji Służb Korekcyjnych, która bierze pod uwagę recydywę jako kryterium szacowania poziomu ryzyka. Służba Więzienna Irlandii Północnej przekazała informacje na temat publikacji niezależnych raportów i kontroli dokonanych przez Inspekcję Sądownictwa Karnego w Irlandii. Traktuje ona stopień recydywy jako miarę skuteczności służby więziennej. Na zakończenie przedstawimy jeszcze wyjaśnienie austriackiej Służby Więziennej, która wskazuje, że jej Dyrekcja Generalna nie tylko uważa skazanie za przejaw ryzyka, ale też wystąpienie recydywy pojmuje jako porażkę.

Analiza dostępnych badań dotyczących metod szacowania recydywy penologicznej

Otwarty dostęp do informacji jest podstawową koncepcją w rozwoju i wspieraniu naukowego poznania, które charakteryzuje się wykorzystaniem systemów i narzędzi, takich jak elektroniczne biblioteki, sieci społecznościowe czy otwarty dostęp do dokumentów i danych przez internet. Taka forma umożliwi użytkownikom czytanie, pobieranie, kopiowanie, drukowanie, wyszukiwanie, dostęp do artykułów, ich indeksowanie, opracowywanie danych przy użyciu systemów komputerowych oraz wykorzystywanie ich do legalnych celów bez barier finansowych, prawnych czy technicznych, z uwzględnieniem praw autorskich. Przez otwartą naukę i wyszukującą platformę ScienceOpen⁸ spróbowaliśmy znaleźć studium, które odpowiadałoby celom naszego artykułu, a więc badania naukowe na temat metodologii szacowania recydywy penitencjarnej — definicji międzynarodowych recydywy penologicznej/penitencjarnej. Naszym potrzebom odpowiada studium opublikowane w czasopiśmie internetowym „Wellcome Open Research”, autorstwa Denisa Yukhnenko, Shivprii

⁸ <https://www.scienceopen.com/> (dostęp: 10.11.2020).

Sridhar i Seeny Fazela, pod tytułem *A systematic review of criminal recidivism rates worldwide: 3-year update [version 2; peer review: 2 approved, 1 approved with reservations]*, opublikowane 11 lutego 2019 roku⁹. Dodatkowym atutem tej publikacji jest nawiązanie do badań z 2015 roku.

Autorzy badania wyszukiwali dostępne badania o stopniu recydywy w 50 państwach o największej całkowitej populacji więziennej, ponieważ uważają wskaźnik recydywy za miarę efektywności programów interwencyjnych i systemów więziennych. Porównanie wskaźników nawrotów między państwami i regionami może wnieść przydatne informacje o względnej skuteczności różnych polityk karnych. Za pośrednictwem Google Scholar i Google Web zidentyfikowano 27 publikacji, które przedstawiały rozmiar recydywy wśród zwalnianych więźniów z 23 państw (w tym dane o długości okresu odnośnie do wykazywania recydywy)¹⁰.

We wszystkich uzyskanych wynikach do śledzenia zjawiska recydywy autorzy wykorzystywali okres od roku do pięciu lat (Australia, Austria, Kanada, Chile, Dania, Estonia, Finlandia, Niemcy, Islandia, Irlandia, Izrael, Łotwa, Holandia, Nowa Zelandia, Norwegia, Singapur, Korea Południowa, Katalonia, Szwecja, Wielka Brytania i niektóre stany w USA)¹¹. Okres dłuższy niż pięć lat do śledzenia recydywy jest stosowany we Francji i niektórych stanach USA.

Chociaż celem badań było porównanie recydywy w poszczególnych państwach, autorzy są zgodni co do tego, że ogólną miarę recydywy nadal trudno porównywać między państwami znacznie różniącymi się pod względem definiowania i metodologii badania tego zjawiska. Nie ma bowiem ogólnej i powszechnie akceptowanej definicji recydywy w rozumieniu kryminologicznym i penologicznym¹².

⁹ D. Yukhnenko, S. Sridhar, S. Fazel, *A systematic review of criminal recidivism rates worldwide: 3-year update [version 2; peer review: 2 approved, 1 approved with reservations]*, „Wellcome Open Research” 2019, nr 4 (28), <https://doi.org/10.12688/wellcomeopenres.14970.2> (dostęp: 11.10.2020).

¹⁰ Jako że brakuje bardziej szczegółowej danych o metodologii szacowania, autorzy nie włączyli do badań o zjawisku recydywy informacji z Brunei, Finlandii, Ghany, Indii, Rosji i Tajlandii.

¹¹ Najczęściej był to okres 2 lat.

¹² L. Robert *et al.*, *Meer en beter: onderzoek naar recidive in België*, „Panopticon” 2015, s. 152.

Państwa uwzględnione w badaniach

Rysunek 7. Państwa uwzględnione w badaniach *A systematic review of criminal recidivism rates worldwide: 3-year update [version 2; peer review: 2 approved, 1 approved with reservations]*

Źródło: opracował Jozef Griger (sporządzono w programie Datawrapper).

Rekomendacje

Na podstawie przedstawionych informacji pozwoliliśmy sobie sformułować kilka organizacyjno-technicznych propozycji, dzięki którym zasada *evidence-based policy* (podejścia opartego na dowodach) stałaby się częścią polityki karnej i czynności towarzyszących wykonaniu poszczególnych kar.

Propozycje dla Ministerstwa Sprawiedliwości Republiki Słowackiej:

— rozważyć możliwość szacowania stopnia recydywy w związku z wykonaną karą;

— rozważyć możliwość szacowania stopnia recydywy w dwóch okresach: dwa lata i pięć lat od chwili wykonania kary pozbawienia wolności, ewentualnie od chwili rozpoczęcia wykonywania kary alternatywnej, niezwiązanej z pozbawieniem wolności;

— w trakcie międzynarodowych spotkań organów zajmujących się polityką karną i przestępczością (na przykład European Committee on Crime Problems — CDPC) zabiegać o sformułowanie uniwersalnej definicji recydywy w rozumieniu penologicznym (penitencjarnym).

- Propozycje dla Służby Więziennej i Sądowej Republiki Słowackiej:
- rozważyć uwzględnienie przeciwdziałania recydywie jako jednego z głównych zadań służby więziennej;
 - dla poprawnego wykazywania recydywy zapewnić integrację systemu informatycznego służby więziennej z systemem rejestracji kar (ewentualnie zapewnić inny sposób wymiany informacji o historii karnej skazanego z bazą danych służby);
 - oprócz aktualnego stanu recydywistów odbywających karę pozbawienia wolności szacować również liczbę powrotów recydywistów do zakładu karnego w ramach określonego czasu (zasadniczo rok);
 - traktować jako recydywistów penitencjarnych tylko skazanych, którzy trafili do zakładu karnego za popełnienie przestępstwa w okresie dwóch i pięciu lat od zwolnienia;
 - oprócz recydywy penitencjarnej ogólnej śledzić również recydywę wśród uczestników programów resocjalizacyjnych i interwencyjnych — oceniać recydywę w odniesieniu do zrealizowanych oddziaływań.

Bibliografia

- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej z dnia 28 listopada 2012 roku, nr PL. ÚS 106/2011.
- Robert L., Pauwels L., Vander Laenen F., Maes E., Vermeulen G., *Meer en beter: onderzoek naar recidive in België*, „Panopticon” 2015.
- Scheinost M. et al., *Politika karna i jej wdrazanie (Sankční politika a její uplatňování)*, Praga 2015.
- Yukhnenko D., Sridhar S., Fazel S., *A systematic review of criminal recidivism rates worldwide: 3-year update [version 2; peer review: 2 approved, 1 approved with reservations]*, „Wellcome Open Research” 2019, nr 4 (28), <https://doi.org/10.12688/wellcomeopenres.14970.2>.

Penologic recidivism in Slovak Republic and European countries

Summary

The authors are focused on the grasping the importance of correct recidivism as a background for adopting systemic measures in the criminal policy of the state. It also raises issues of defining and estimating penitentiary recidivism, which is understood differently depending on the country, legal system and social and criminal conditions.

Keywords: criminal policy, evidence-based policy, recidivism, imprisonment.